



בלבי ארבע יסודות

שואל לעניין מבט מבחוץ על עולם ארבעת היסודות

בשנות העדרו ממנה. כשלשה חדשים אחרי בואו אמר למקורביו, שכבר הספיק לעמוד על התכונות הטובות של כל בני הישיבה, ואצל חלק מהם הכיר גם את המידות השליליות. מדברים פה על הכרה מפורטת של התכונות של שלוש מאות בחורים, כל אחד כיחיד בפני עצמו עם כוחות הנפש מיוחדים לעצמו - איזה מהלך יש שאיתו יכולים לסדר בצורה בהירה את ההבדלים הדקים שיש בין טבעו של כל אחד ואחד? הדרך היחידה שאני מכיר - שהוא גם מפורש להדיא בחז"ל, בראשונים, ובאחרונים - הוא דרך ארבעת היסודות, עם ענפיהם המתפשטים... אם אתם מכירים דרך אחרת, אשמח לדעת...

נראה לי שזה פחות או יותר מה שיש לי להגיד על הנושא הזה... תמיד אפשר להמשיך לחפש ולהביא עוד ועוד מקורות, אבל נראה לי שאחרי כל מה שראינו, פשוט צריכים לבוא ולהכיר את הדרך הנפלאה הזו בעצמינו לעומקה, ושוב כבר לא נרגיש צורך למצוא כל כך הרבה מקורות... כמובן, עדיין נחפש אחרי כל המקורות שנוכל למצוא בכדי ללמוד את "סוגית ארבעת היסודות" בעיון עם כל השיטות, אבל כבר לא נצטרך לראות "הוכחות" שיש כזו סוגיה בתורה...

[המשך בס"ד שבוע הבא...]

תוכן הגיליון

שואל לעניין מבט מבחוץ על עולם ארבע היסודות... א'

מבחן להערכה עצמית..... ב'

מהות המידות מים כח הקרירות שבמים ותיקונה... ד'

מדור ארבעת היסודות - הלכה..... ה'

גרשון: עכ"פ לסיכום הדברים, כבר ראינו שהמושג "ארבעת היסודות" היה ידוע לקדמונים ושורשה בספר יצירה המיוחס לאברהם אבינו, והשימוש ב"מבט ארבעת היסודות" על המידות מקורה בזוהר הקדוש, ונתבאר באופן מפורט ומעשי בעיקר ב"שערי קדושה". ומזמנו ואילך מצינו שהרחיבו על הדברים הן בעלי החסידות והן הגר"א ז"ל. וכלפי בעלי המוסר, ראינו שביססו את דבריהם ועבודתם על חכמה עמוקה בכוחות הנפש, וכן שלמדו והשתמשו גם במקורות הקבלה, אלא שהסתירו במידה מרובה את החלקים האלו... אבל מכיון שהן במקורות הקבלה והן בדברי השערי קדושה והגר"א זהו ה"מבנה" שהשתמשו בה בכדי לבאר את חכמת הכרת המידות, מסתבר מאוד שזהו ה"מבנה" שאיתו השתמשו גם בעלי המוסר בעבודתם...

יעקב: אפשר להוסיף כי גם בספר עלי שור ח"א, שמטרתו היתה להעביר את מסורת המוסר שנהגה בישיבות באירופה לדור החדש אחרי השואה שלא הכירו את דרכיה והיו חסרים את הקדמותיה ושורשיה, בחר להשתמש - באריכות ובהרחבה - דווקא במבט ארבעת היסודות, ויסד על כך שתי מערכות גדולות בשער ג' בשם "מערכת דעת עצמנו" ו"מערכת דעת קצות דרכינו"... אז בין מצד "ראשית" המוסר בתורת הגר"א, ובין מצד "אחרית" המוסר בספר עלי שור שסידר בכתב את יסודי התורה שבעל פה של המוסר, שניהם השתמשו במבט ארבעת היסודות, ולכאורה זה מלמד גם על מה שהיה באמצע...

צבי: נראה לי שסיכמתם יפה... אני רק אוסיף שאדרבה, אם תמצאו מקורות שמלמדים את חכמת הכרת המידות בצורה מסודרת מלבד מארבעת היסודות, אשמח לראות אותם... ממה שאני מכיר, מבט ארבעת היסודות הוא המהלך העתיק ביותר, העמוק ביותר, המסודר ביותר, והרחב ביותר, להבין את שורשי המידות וענפיהם המתפשטים, ולחיות איתם בבהירות, בכרירות, ובאמת...

למשל, בספר "האדם ביקר" מסופר על ר' ירוחם זצ"ל: "בשנת תרפ"ג חזר למיר... מצא שם שלש מאות תלמידים... רובם הסתפחו אל הישיבה

רקע: שבוע שעבר המשיכו החברים בשלשלת המסורה של בעלי המוסר, ולמדו שהן ר' ישראל סלנטר והן רבו ר' זונדל עסקו גם בחכמת הקבלה, אלא שהסתירו את הדברים להורות כי העיקר אינו אלא קבלת עול מלכות שמים אמיתית ומעשית, ולא העסק בנסתרות...

יעקב: האם תלמידי הגר"ס ג"כ המשיכו בדרך זו לעסוק גם בקבלה?

צבי: כתוב בספר "הצדיק רבי שלמה" (עמו' נה): "סיפר שבקעלם למדו החשובים קל"ח פתחי חכמה של הרמח"ל". ובספר עלי שור (שער ד' מאמר ו' פ"ב) איתא "כבר ציוה מרן הגרש"ז מקלם זצלה"ה כי אין לעמוד על הבנת פירושי הרמב"ן על התורה "על דרך האמת", כי מי שלא הגיע לדרגת הפנימיות לא תועיל לו יגיעתו, ומי שזכה לפנימיות, הדברים מתגלים לו בלא טורח". ומובן מאליה כי גם דברים כאלו לא נאמרו מהשערה בעלמא אלא מהיכרות קרובה...

וכבר מצאו החכמים (היכל הבעש"ט כרך לג עמו' רמה) כי האלטער מקעלם עסק לפחות במקצת גם בתורת החסידות, שהרי אחד מהמאמרים שהועתקו מתוך כתב ידו שכתב לעצמו (חכמה ומוסר ח"ב אות סב) נמצא כמעט מילה במילה ב"כתר שם טוב" של הבעל שם טוב (ד"ה אין כאלוקינו). והאלטר עצמו במקום אחר (ח"א מאמר כג ד"ה ולכן נאמר) כתב חלק מהדברים בלשון "מצאתי בריב"ש [ר' ישראל בעל שם] ז"ל..."

ועל ר' ירוחם זצ"ל כותב הרב וולבה בהקדמה לעלי שור ח"ב (עמו' יד) "הגר"א כתב כי באגדתא ישנם מוסר וסודות, הוי אומר לאגדתא ניתן לגשת בשתי דרכים: או מצד מוסר, או מצד פנימיות התורה שהיא חכמת הקבלה. לנו אין עסק בנסתרות, והנני תוקע יתדות דברי ביסודות שקבלתי מרבותי נ"ע, שידם רב להם גם בידיעות פנימיות...", וודאי כוונתו בין היתר לר' ירוחם. וכן כתב בעלי שור חלק א' (שער ד' מאמר ו' פ"ב) על המוסר בדרך כלל: "ברור ופשוט כי דרכי המוסר והחסידות מיוסדות על דרכי לימוד בקבלה".

מבחן להערכה עצמית

מבחן להערכה עצמית [חלק א'] - יסוד הרוח מול יסוד העפר

מפוזר - מרוכז

לפניך שתי סיטואציות, כל אחת עם שתי תגובות אפשריות. תנסה לדמיין איך אתה היית מגיב!

- סיטואציה ראשונה -

חדש שאתה מגלה באמצע הנקיון, עד שאתה שם לב שהנקיון בצורה הזאת לוקח הרבה יותר זמן ממה שהקצבת עבורו, ואתה מחליט לסיים אותו מהר - רק לבדוק את הבית לחמץ ולא להמשיך לסדר בכלל.

או אולי אתה...

(ב) מאבחן כל חפץ במהירות אם הוא חשוב או לא. אם הוא לא חשוב, אתה זורק אותו ישר לפח. ובשביל הדברים שכן חשובים, אתה מייחד מקום אחד עבור כולם, ואתה מתכנן לעבור עליהם ולסדר אותם אחרי פסח.

זה לפני פסח, ואתה מנקה את החדר שלך מחמץ. תוך כדי שאתה עובר במגירות ובארונות שלא סידרת מאז פסח שנה שעברה, אתה מגלה כל מיני חפצים מעניינים...

האם אתה...

(א) מניח את הנקיון בצד לכמה דקות ומתחיל לעיין בדברים שמצאת. אתה מתחיל לקרוא כתבים ישנים שלך ומנסה להיזכר מה קרה בשעה שכתבת אותם, עד שלאחר כמה דקות, אתה מחליט שבשורה התחתונה אתה כבר לא צריך אותם ואתה יכול לזרוק אותם. אבל אז אתה מוצא משהו חשוב שאתה באמת מחפש כבר הרבה זמן, ואתה מתחיל לסדר את המגירות באופן יותר טוב כדי שפעם הבאה תדע איפה למצוא את מה שאתה מחפש... הסיפור הזה חוזר על עצמו עם כל דבר

- סיטואציה שנייה -

ואתה מנסה גם לבדוק אם לפום ריהטא זה נראה שיש דרך "פשוט" לדחות את הראיה וליישב את שיטת החולקים...

או אולי אתה...

(ב) מנסה רק להבין מבין השורות של התוספות מהי הנקודה שהם רוצים להוציא מאותה סוגיה, וממשיך לחשבן את הפשט של התוספות בסוגיה שלך. אתה לא נכנס להבין מה הראיה של התוספות מהסוגיה השנייה, כי נראה לך שזה ייקח מדי הרבה זמן וכח לפתוח ולהתחיל ללמוד את אותה הסוגיה מהתחלתה, ואתה לא רוצה לסטות כל כך מהסוגיה שלך...

שני אתה לומד סדר א' עם החברותא, והתוספות מביאים ראיה מסוגיה אחרת. אתה לא כל כך מבין מה קורה באותה סוגיה...

האם אתה...

(א) מחליט שאתה לא תתעצל, ואם תוספות מבססים את היסוד שלהם על סוגיה אחרת, כנראה שהגמרא שם היא ג"כ חלק יסודי מהסוגיה שלך - סוף כל סוף אתה לומד עכשיו בעיון... אז אתה קם ופותח את הסוגיה השנייה, ומבלי להיכנס לפרטים הצדדיים של אותה סוגיה שלא נראים קשורים לסוגיה שלך, אתה מנסה לפחות לחשבן את פשט הראיה של התוספות,



רח' הרב בלוי 33
ירושלים
20:30

צורת אדם

השיעור הבא בנושא: עפעפים

יום שלישי יב' כסלו תשפ"ו

מבחן להערכה עצמית

מבחן להערכה עצמית [חלק ב'] - רוח מול עפר

מפוזר - מרוכז

התשובה ניתנת לרשום ע"י הקפת אחד מהמספרים 1 עד 10, כאשר 1 פירושו נטייה חזקה מאוד למידה הראשונה שבזוג, 10 פירושו נטייה חזקה מאוד למידה השנייה שבזוג.

הקדמה: במדור זה, אנחנו מנסים לתת כל שבוע זוג של מידות הפכיות, המשתייכות לשני יסודות הפכיים. יש להתבונן בשני הצדדים, ולנסות להעריך באופן כללי לאיזה צד האופי שלך נוטה יותר, והאם הנטייה לאחד מהצדדים הוא חזק מאוד או חלש. את

יסוד העפר

יסוד הרוח

מרוכז

מפוזר

10 9 8 7 6

נקבעת בעיקר לפי כמה האדם מרכז את עצמו באותה פעולה. ולכן, באותה שעה שהאדם פועל פעולה מסויימת, הוא צריך עכ"פ לשעתו לנסות לרכז את עצמו עד כמה שיותר רק באותו כיוון של פעולה.

אולם, בצורה בלתי מאוזנת האדם נוטה לעשות הפוך: כשזה מגיע לבדיקת אפשרות של כיוון פעולה נוספת למה שהוא רגיל אליו, הוא מתעצל ונוטה לדחות אותו בטענה שזה יפריע לריכוז שלו. משא"כ כשזה מגיע לאיכות הפעילות שהוא כבר עושה, הוא נוטה שלא להשקיע את עצמו כל כולו במה שהוא עושה, אלא לתת לעצמו להסיח דעת באמצע גם לכיוונים אחרים...

ניתן להיעזר כאן בסיפורים שבחלק א'. בסיטואציה הראשונה של נקיון לפסח, הפיזור בעיקר מוריד מאיכות הפעולה ואינו פותח כיוון פעולה אחר, ולכן זה דוגמא למקום שראוי להשתמש בכח הריכוז. משא"כ בסיטואציה השנייה של לימוד התוספות, שם הרבה פעמים ה"פיזור" רק פותח אפיק חדש שחשוב ונצרך לבירור הסוגיה, ואין כאן המקום להשתמש בטענה של הפרת ה"ריכוז".

1 2 3 4 5

הסבר: מכח יסוד הרוח, האדם נוטה להתפזר בין הרבה כיווני פעולה ולא להיצמד דווקא לכיוון אחד, וכטבע הרוח שנושבת לכל ארבעת הרוחות שבעולם ואינה נצמדת לכיוון מסויים. והפיזור הזה קיים בין בכמות ובין באיכות, כי אדם כזה נוטה גם לא להיצמד לכיוון אחד של תנועה לזמן ממושך [פיזור בכמות], וגם אפילו בו בזמן שהוא כן פועל בכיוון מסויים, הוא לא מרכז את כל כוחותיו דווקא באותו כיוון של פעולה [פיזור באיכות], כי אפילו באמצע שהוא פועל לכיוון אחד, חלק מכוחות נפשו תמיד נשארים פתוחים גם לכיוונים אחרים של פעולה.

והיפוכו ביסוד העפר, שטבעו שלא לשנות כיוון בקלות, וכדוגמת דבר כבד שמתנועע בכיוון מסויים. ולמשל, רכבת כבידה שנוסעת בכיוון מסויים א"א לה לשנות כיוון במהירות, וכן כשהיא נוסעת, הרי כל כובד משקלה מושכת אותה באותו כיוון נסיעה. והנה, כל אדם, כפי האיזון הפנימי שקיים בהרכבת נפשו בין יסודות הרוח והעפר, יש לו שיעור "רוחב" מסויים של כוחות נפשו, וזה קובע בין כמה כיווני פעולה נפשו בנויה להתנועע מבלי לאבד יישוב הדעת. ובצורה המאוזנת, האדם אמור להשתמש עם כח הפיזור של יסוד הרוח כדי לדרבן את עצמו להוציא את כל כוחותיו מן הכח אל הפועל כפי טבעו, ולא להצטמצם רק לכיוון ואופק צר בלבד לפי ערכו, שאז יחסר לו משלימותו. אולם, בד בבד האדם צריך להשתמש גם בכח הריכוז של יסוד העפר, כי סוף סוף איכותו של כל פעולה ופעולה

שתי סוגי תולדות המים - קומת העליון וקומת התחתון של הגוף

חלקי חושי המחשבה. הסוג שני של מים נמצאים בחלק התחתון שבאדם, ואלו הם המים היוצאים מבין רגליו של האדם.

נמצא שיש שני סוגי תולדות למים. סוג ראשון של תולדות המים נמצאים בגולגולת, בראש, שהוא קומת שליש העליון שבאדם. והסוג השני של תולדות המים נמצאים בשליש התחתון שבאדם, במקום שבין רגליו של האדם.

כל חמשה חלקי תולדות המים המקבילים טומאה, ואלו הם: מי העיניים, (דמעות), מי האוזן (צואת האוזן), מי הפה (רוק), ומי חוטם (צואת החוטם), ומי רגליו של האדם.

אם נתבונן נבחין שארבעה מתולדות המים נמצאים בחושי המוח שבגולגולת, והם: מי העיניים, האוזן, הפה והחוטם, מים אלו יוצאים מאותם אברים שמקומם בגולגולת ושורש החושים שלהם במוח. בהגדרה הברורה, המים האלו הם פסולת

בפרקים הקודמים עסקנו במידות השורשית של יסוד המים (תאווה, חמדה, וקנאה). בפרק הקודם עסקנו בס"ד בכח ההולדה שבאדם, 'דע מאין באת - מטיפה', ששורשה ביסוד המים. בפרק הזה נמשיך את קו הלאה, בתולדות יסוד המים.

יש את המים כשלעצמם ויש את תולדת המים. המשנה במסכת מכשירין (פרק ו משנה ה) עוסקת בשבעה משקין שמקבלין טומאה, ואחד מהם - הוא מים. המשנה שם מונה את

מים עליונים ומים תחתונים של הגוף

גם בקומת אדם מתגלה מים דקלוקל באופן של זה לעומת זה, ומצד כך יש מים דקלוקל הן בראש והן ברגליים. מים אלו הם המים היוצאים מהראש - מי העיניים, מי האוזן, מי החוטם, מי הפה. וכן בחלק התחתון של האדם מים אלו מתגלים באופן של מי רגלים שהם מים דקלוקל, וכל סוגי המים הללו מכשירים לקבל טומאה.

המבדיל בין המים לתחתונים הוא נמצא במקום הרוח.

אלו הם תמצית הדברים בקצרה ממש. **בצד** הקדושה, יש מהלך של מים עליונים ומים תחתונים ויש רקיע המבדיל ביניהם. בלשון פשוטה, בקומת האדם, יש את המים העליונים שבמוח ויש את המים התחתונים הנמצאים בשליש התחתון של האדם.

ככל דבר בבריאה גם כאן מתגלה 'זה לעומת זה', ומצד כך יש גם מים של קלוקל. המקום בו מתגלה מים דקלוקל לדינא, הוא בצד הטומאה, ואלו הם מים המכשירים לקבל טומאה.

באופן כללי, שלושת היסודות של אש רוח ומים, מקבילים לג' חלקי קומת צורת אדם. האש - מקומה בראש. הרוח - מקומה בגויה. והמים מקומם בשליש תחתון של הגוף, מטבור ולמטה. זה צורת האדם בכללות - אש למעלה, מים למטה, ורוח בינתיים.

ביום שני דמעה בראשית, הקב"ה הבדיל בתוך הרקיע בין מים למים ונעשה חלוקה בין המים העליונים למים התחתונים. המים עליונים נמצאים במקום האש, לכן הם קרובים יותר לשמים שיסודה מהאש, והמים התחתונים נמצאים למטה במקומם בעולם הזה היות והם קרובים יותר לעפר. הרקיע

מהות המידות 036 מים-תיקון המדמה שבנח ההולדה
מספר שיעור בקול הלשון 1130905



קול הלשון

073.295.1245 ♦ 605-313-6660 « 4 » 12

1 בלבבי משכן אבנה	2 ארבעת היסודות	3 "סדרת" דע את			
4 התבודדות	5 תפילה	6 ספרי קודש	7 דרשות	8 פרשת השבוע	9 מועדי השנה
10 תורה, גמרא, שו"ע	11 מחשבה/עבודת ה	12 אוצר אותיות	13 צורת אדם	14 צורת אדם ועבודתו	15 לפי עשר הספירות

לשון השלחן ערוך - סעיף ח

אין אדם חשוב רשאי ליפול על פניו כשמתפלל על הצבור, אא"כ הוא בטוח שיענה כיהושע בן נון. הגה: וכן אסור לכל אדם ליפול על פניו בפשוט ידים ורגלים, אפי' אין שם אבן משכית (הגהות אשירי סוף פ' תפלת השחר וריב"ש סי' תי"ב); אבל אם נוטה קצת על צדו, מותר אם אין שם אבן משכית; וכן יעשו ביו"כ, כשנופל על פניהם, אם יציעו שם עשבים כדי להפסיק בין הקרקע, וכן נוהגין (מרדכי).

מקור איסור נפילה על אבן משכית ולאדם חשוב

בכדי לבאר את דיני סעיף זה, נקדים את חשבון הסוגיא שבמגילה כב, וז"ל הגמ':

רב איקלע לבבל בתענית צבור... נפול כולי עלמא אאנפיהו - ורב לא נפל על אנפיה. מאי טעמא רב לא נפיל על אפיה? - רצפה של אבנים היתה, ותניא: ואבן משכית לא תתנו בארצכם להשתחות עליה, עליה אי אתה משתחוה בארצכם, אבל אתה משתחוה על אבנים של בית המקדש, כדעולא, דאמר עולא: לא אסרה תורה אלא רצפה של אבנים בלבד. - אי הכי מאי איריא רב? אפילו כולהו נמי! - קמיה דרב הואי. - וליזיל לגבי ציבורא, ולינפול על אפיה! - לא בעי למיטרח ציבורא. -

ואיבעית אימא: רב פשוט ידים ורגלים הוה עביד, וכדעולא, דאמר עולא: לא אסרה תורה אלא פשוט ידים ורגלים בלבד. - וליפול על אפיה ולא ליעביד פשוט ידים ורגלים! - לא משני ממנהגיה.

ואיבעית אימא: אדם חשוב שאני, כדרכי אלעזר, דאמר רבי אלעזר, אין אדם חשוב רשאי ליפול על פניו אלא אם כן נענה כיהושע בן נון, דכתיב ויאמר ה' אל יהושע קם לך [וגו'].

חשבון הפשט שבסוגיא הוא שמצינו שלש לשונות למה רב לא נפל נפילת אפיים, א. בגלל שהיה רצפת אבנים, ב. בגלל שהוא נהג לעשות פשוט ידים ורגליים, וג. בגלל איסור לאדם חשוב ליפול נפילת אפיים. וברור הדבר שהלשון השני רק מוסיף על הלישנא קמא שרצפת אבנים היתה ושהאיסור הוא מטעם אבן משכית, אלא שבמקום להידחק שרצפת האבנים היתה רק לפני רב, מפרשין שהרצפה היתה לפני כולם, אלא שרק רב היה נוהג לעשות פשוט ידים ורגלים

א שהרי מפורש בפסוק שהאיסור רק על אבן משכית, וע"כ דברי עולא שבלשון השני רק באו להגדיר עוד תנאי באיסור ולא להוסיף איסור של פשוט ידים ורגליים גם בלי רצפת אבנים. וכן מפורש בגירסת דקדוקי סופרים.

ולכן לכולם היה מותר ולו היה אסור. ובדעת הלישנא קמא משמע שלית ליה לתנאי השני של עולא של פשוט ידים ורגליים². והלישנא בתרא חולק על שני הלשונות הראשונות ומפרש שלא היה שם רצפת אבנים כלל, אלא שיש איסור חדש על אדם חשוב ליפול על פניו, והביאו הראשונים מהירושלמי שזה רק כשמתפלל על הציבור לפני הציבור, ופירשו המפרשים הטעם כי זה יהיה חילול השם ובזיון כבוד התורה אם תפילתו לא יענה.

עכ"פ היוצא מהסוגיא עד כאן שיש איסור אבן משכית ליפול על רצפת אבנים מחוץ למקדש ונחלקו הלשונות אם זה רק בפשוט ידים ורגלים או לא, כאשר ללישנא בתרא ולדעת עולא זה רק בפשוט ידים ורגלים. ויש עוד איסור ממימרא של ר"א לאדם גדול ליפול על פניו. ומצד סוגיא זו, נקטו הפוסקים להלכה שאיסור אבן משכית מדאורייתא אינו אלא בפשוט ידים ורגליים כמימרא דעולא וכלשון השני, וכן פסקו לאיסור של ר"א לאדם חשוב ליפול על פניו.

דין הטייה של אביי ורבא

אולם, בהמשך הסוגיא שם מצינו עוד מימרא, שמופיע גם במסכת ברכות (לד): בלי הקשר עם המעשה דרב והלשונות הנ"ל, וז"ל הגמ':

אמר רב חייא בריה דרב הונא: חזינא להו לאביי ורבא דמצלו אצלו.

ופירשו הראשונים שר"ח בריה דר"ה העיד שאביי ורבא נהגו להטות לצד כשנפלו על פניהם, ונחלקו הראשונים באיזה ציור מדובר ומה היה טעם הדבר. ויש בזה כמה שיטות:

א. רש"י במגילה פירש שנהגו כן מטעם שאין אדם גדול רשאי ליפול על פניו, וכ"כ הרא"ש (מגילה פ"ג סימן ד') בדעת הרי"ף.

ב. כי משמע שפשיטא לגמ' שלא כל הציבור נפלו בפשוט ידים ורגליים, והחידוש של הלשון השני היה רק שרב עשה כן, אבל פשיט"ל שלא היה זה מנהג כל ההמון, וא"כ לל"ק משמע שגם רב לא עשה כן ועדיין היה איסור על רצפת אבנים. וכן מבואר באור זרוע.

משכית מיקל כהלשון השני בגמ' שאין איסור אבן משכית בלי פישוט ידים ורגליים, משא"כ הרא"ש שמיקל שהטייה כן מועיל להתיר איסור אבן משכית, מחמיר כלישנא קמא שאסור מדרבנן גם בלי פישוט ידים ורגליים.

סברא לבאר שורש המחלוקת בהטייה על אבן משכית

והנה, בכדי לנסות לבאר את סברות המחלוקת האם מועיל הטייה להתיר איסור אבן משכית, נחזור לשני חלקי מעשה נפילת אפיים שהבאנו למעלה (סעיף א-ב) - עצם הנפילה, וכיסוי הפנים. והנה, בפרטות לכאורה יש שלש חלקים בנפילת אפיים: א. מעשה הנפילה [הארכנו למעלה שבזמנינו לכאורה זה מקביל ל"סמיכה"], ב. מעשה הטמנת הפנים ברצפה [ובזמנינו כיסוי הפנים], וג. ההישארות במצב הזה למשך התפילה.

ונראה שהגדרת "הטייה" היינו שיש מעשה נפילה, אבל אין החלק השני של כיסוי הפנים והטמנת הפנים ברצפה. וא"כ יש לחקור, האם חוסר כיסוי הפנים מהווה חסרון כללי בכל "מעשה הנפילה", או שמצד מעשה הנפילה הרי"ז נידון עדיין כנפילת אפיים, כי סו"ס הרי השפיל את פניו למטה, ומה שהיטה אותם לצד אינו אלא חסרון ב"מצב הנפילה". והסברא לומר כצד השני הוא כי כלפי מעשה הנפילה אנחנו דנים על כלל המעשה כלפי מצבו שהיה לפני שנפל, וממבט כללי כזה הרי כן נפל על פניו. משא"כ כלפי החלק השני של ההישארות במצב של נפילת אפיים דנים על עצם המצב כלפי עצמו, וכיון שאין פניו מכוסים חסר פרט עיקרי ב"מצב" הנפילה. וממבט ארבעת היסודות, כבר כתבנו שמעשה הנפילה מקביל לרוח - תנועה, ומצב הנפילה שייך לעפר - מצב נמשך, והנידון כאן האם בהטייה חסר רק במצב הנפילה או גם במעשה.

ונראה שבזה נחלקו הראשונים כאן, כי נראה פשוט לכאורה שאיסור השתחויה על אבן משכית אינו איסור להיות במצב של השתחויה על האבן משכית, אלא לעשות מעשה השתחויה על אבן משכית. וא"כ, סברת האור זרוע שהטייה לא מתירה את האיסור הזה הוא כי ס"ל שמעשה השתחויה בהטייה עדיין מעשה השתחויה גמורה, ולכן פירש כל עניין ההטייה רק כלפי החסרון כבוד כשראשו למטה ממתניו, שכנראה הוא דין ב"מצב העמידה" לפני השכינה. משא"כ דעת הרא"ש הוא שההגדרה של מעשה השתחויה כוללת גם שיפול על פניו ממש עם כיסוי הפנים, ונפילה כשפניו עדיין גלויים חסר בכל שם מעשה הנפילה ולא רק במצב הנפילה. וכיון שכן, השתחויה בלי כיסוי הפנים אין עליו שם השתחויה כלל, ואפילו עם פישוט ידים ורגליים אי"ז כלום, שהרי"ז כאילו פניו עדיין למעלה.

ב. **ברא"ש** (שם) פירש בשם רב האי שמדובר על רצפת אבנים, ושאביי ורבא אסרו גם בלי פישוט ידים ורגליים מדרבנן, ולכן לא נפלו אפילו בלי פישוט ידים ורגליים אלא נפלו על הצד.¹

ג. **באור** זרוע (הלכות תפילה סימן צג) הביא פירוש שלישי וז"ל, "ונראה בעיני דהיינו טעמא דהוּו מצלי אצלווי שאין דרך כבוד להשפיל עצמו עד שתהא ראשו למטה ממתניו כדמוכח בירושלמי", אלא שהדברים צ"ב קצת דלכאורה כ"ז שייך רק לשחייה ולא לנפילת אפיים. [פירוש זה לא הובא בפוסקים].

ד. **בריב"ש** (סימן תיב) הביא פירוש רביעי, וז"ל, "והרב רבי יצחק בן גיאת ז"ל כתב בשם רבינו שרירא ז"ל דאביי ורבא חיישי לאבן משכית, אפילו לא היתה שם רצפת אבנים לפניהם, שמא היתה שם וחרב המקום ונבנה עליה כשהיא שם."²

ה. **בב"י** הביא צד [וכן פסק הט"ז והמשנ"ב] שאולי כשעושים פישוט ידים ורגליים גוזרים רצפה שאינו של אבנים אטו רצפת אבנים, אבל לא מצינו לצד זה מקור בראשונים.³

שני הנידונים היסודיים בהלכות אבן משכית

וע"פ כל זה, נחלקו הראשונים לדינא בשני נקודות יסודיות [התלויות בסברא] בדיני אבן משכית:

- א. **האם** נפילה בהטייה מתירה את האיסור דאורייתא של אבן משכית?
- ב. **האם** יש איסור אבן משכית כשנופל על רצפה שאינו של אבנים, אלא שאותו רצפה בנויה מעל רצפת אבנים שקבור תחתיו?

לגבי השאלה הראשונה, דעת הרא"ש בשם רב האי משמע שהטייה כן מתירה את האיסור של אבן משכית, משא"כ לדיעות האחרות שלא מצינו כן, ובאור זרוע כתב להדיא שלא מועיל. [ועיין בספר כרע רבץ (עמו' ת"ק) שהוסיף שיש כאן קצת סברות הפוכות", שהאור זרוע שמחמיר שהטייה לא מועיל להתיר איסור אבן

ג. וכתב הלחם משנה (הלכות ע"ז פרק ו' הלכה ו') שהרמב"ם פסק הן כמו רש"י והן כמו רב האי, עיי"ש.

ד. והנה, אף שברבי"ש נראה שהגאונים פירשו כן את דברי הגמרא, מלשון תשובת הגאונים (תשובות הגאונים החדשות עמנואל, סימן קיז) אינו נראה שפירשו כן באביי ורבא, אלא שאביי ורבא מיירו באבן ממש וכדברי רב האי, והם פירשו שהסיבה למה אנחנו נוהגים כן אפילו כשאין רצפת אבנים הוא בגלל שחיישינן שמא מתחת לרצפה רק רצפת אבנים. ונפ"מ מזה שאין דברי הריב"ש סתירה לפירוש השני של רב האי, וייתכן שהגאונים החמירו להטות על רצפה שאינו של אבנים גם כשאינו עושה פישוט ידים ורגליים, ודוק.

ה. הבי"רצה לפרש כן בדעת הגהות אשר"י (ברכות פ"ה סימן כב), אבל כבר העירו שמקור דברי הגהות אשר"י באור זרוע, והסיבה שהוא מחייב הטייה גם על רצפה שאינו של אבן הוא מצד פירוש ג' הנ"ל.

מדור ארבעת היסודות – הלכה

סימן קלא - הלכות תחנון

סברא לבאר המחלוקת לגבי נפילה על רצפת אבנים טמונה

ולגבי המחלוקת סביב לחידוש הגאונים שאסור ליפול מעל לרצפת אבנים הטמונה מתחת האדמה א"כ שם חציצה בין פניו לרצפה [כהבנת המג"א], נראה שיש לחקור מה הקשר שבין האבן משכית לאיסור ההשתחויה:

צד א: שחלק ממעשה הנפילה [מיסוד הרוח] היינו ליפול על האבן משכית, כלומר שיפול ממצבו הקודם עד שיגיע לגעת באבן המשכית, והנגיעה באבן הוא סוף מעשה הנפילה.

צד ב: שהאבן משכית הוא המצב [מיסוד העפר] שבו אסור מעשה ההשתחויה, כלומר שבמצב שההשתחויה תהיה מעל לרצפת אבן משכית אסור לעשות כזה השתחויה לה, אבל אין האבן משכית חלק מעצם מעשה ההשתחויה.

ונראה שלפי צד א' לא שייך להגיד את החידוש של הגאונים,

שהרי הרצפה הטמונה מתחת לאדמה סו"ס אינו חלק ממעשה ההשתחויה כל שלא נגע בו. ואפילו אם נאמר שכל הקרקע שמעל לרצפת האבן כולו נטפל לאבן, סו"ס הרי בפועל לא נגע באבן, ואין האבן חלק ממעשה ההשתחויה כלל. משא"כ לצד ב', ניתן להבין את סברת הגאונים שדנים את כל הרצפה, על כל שכבותיה, כ"חפצא אחת", וכל שמצבו של האדם הוא מעל לרצפה הזו, כי אין משהו שחוצץ בינו לבין הרצפה, הרי אסור לעשות מעשה השתחויה.

ו עיין במגן אברהם שמביא מקור למושג הזה מהלכות טומאת אהל [אהלות פט"ו מ"ו]. ולפי הבנתנו, עיקר הסברא הוא שכשדנים כלפי מצבו של האדם מהו ה"רצפה" שלו, דנים על כל שכבות הרצפה כחפצא אחת, ולכן אם אחד מהשכבות הם אבן, אפילו אם השאר אינם אבן, הרי כל השאר אין להם שום חשיבות הלכתית לא לחומרא ולא לקולא, ולכן הם נידונים כאילו אינם, ונשאר הרצפה בדיון "רצפת אבנים".

משפ' אליאס
רח' קדמן 4
לפרטים
050.418.0306

שיעור שבועי חולון
בלבביפדיה
מחשבה
יום ד' 20:30



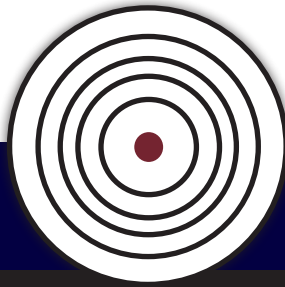
רח' הרב בלוי 33
לפרטים
052.763.8588
שיעור עץ חיים 21:05

שיעור שבועי ירושלים
בלבביפדיה
עבודת ה'
יום ה' 20:30 בדיוק

יש לשלוח בקשה
לכתובת:
bilvavi231@gmail.com

לקבלת העלון השבועי
בדוא"ל
לפי סדר הפרשיות





צורת אדם

השיעור הבא יעסוק: עפעפים

יום שלישי יב' כסלו תשפ"ו
רח' הרב בלוי 33 ירושלים
20:30

לאזנה לשיעור בקול הלשון

USA ישראל ♦ 073-295-1245 605-313-6660

ומקיימים: כוכבית [*] סולמית [#] -

[#] - [xxxxxxxx] סולמית [#]

צורת אדם 001 יסודות כלליים בצורת אדם	35060279
צורת אדם 002 מבנה הגולגלת	35332044
צורת אדם 003 גולגלת-חלל-אוויר-מוחין	35864656
צורת אדם 004 אופני שורשי צורות המחשבה	35949634
צורת אדם 005 מח חכמה	36092633
צורת אדם 006 מח בינה	36345017
צורת אדם 007 מח דעת	37279529
צורת אדם 008 עיניים-ראייה	37323050
צורת אדם 009 אוזניים-שמיעה	37391066
צורת אדם 010 חוטם-חוש הריח	38119459
צורת אדם 011 פה דיבור	38424100
צורת אדם 012 עורף	38489170
צורת אדם 013 צואר	38603719
צורת אדם 014 מצח	38953647
צורת אדם 015 זקן	39091166
צורת אדם 016 גרון	39831851
צורת אדם 017 חך	40075566
צורת אדם 018 לשון	40224569
צורת אדם 019 שיניים	40300698
צורת אדם 020 שפתיים	41106107
צורת אדם 021 פאת הראש	41789682
צורת אדם 022 פאת הזקן	41893582
צורת אדם 023 הגוונים שבעין	41977941
צורת אדם 024 בת העין	42117793



קו ישיר לשמיעת
שיעורי מורנו הרב שליט"א
'ב'קול הלשון
ישראל 073.295.1245
USA 605.313.6660



רכישת ספרי הרב
ספרי אברהם
משלוח ברחבי העולם
03.578.2270
USA 718.871.8652
books2270@gmail.com



לקבלת העלון
בדוא"ל
bilvavi231@gmail.com
לקבלת העלון
בפקס 03.548.0529



© כל הזכויות שמורות
'בלבבי משכן אבנה'
טלפון 052.763.8588
פקס 03.548.0529
bilvavi231@gmail.com